ناسیۆنالیسم، موسوڵمانەکان و «ئیسلامگەرایی»

کەماڵ سلێمانی
و: بەڕۆژ ئەسعەدی

ناسیۆنالیزم شێوەیەک لە هوشیارییە کە بە زمانی تایبەتی خۆی دەردەبڕدرێ. پێش چەرخی ناسیۆنالیزم، ئەو شێوە لێدوانە لە نەتەوە، بوونی نەبووە. بە گشتی ژیان لە نێو پارادایمی ناسیۆنالیزمدا شێوەیەکی تایبەتی بیرکردنەوە و وێناکردنی نەتەوەییی بە سەر مروڤی ئەم سەردەمەدا سەپاندووە. مروڤی دینداریش وەک هەموو کەسێکی تر، لە ژێر کاریگەریی ئەو پارادایمەدایە و بۆ باسی پێوەندیی خۆی لەگەڵ نەتەوە، لە هەمان زمان کەڵک وەردەگرێ. هەر بۆیە دیندارەکان تەنانەت ئیسلامگەراکانیش لە دەرەوەی دەوڵەت نەتەوە، ناتوانن بیر لە سیستەمێکی سیاسیی دیکە بکەنەوە. هۆکارەکەشی بۆ دەروونیکردنی گوتارە ناسیۆنالیستییەکانی ئێستا دەگەڕێتەوە، کە ئەویش کاریگەریی لە سەر تێگەیشتنیان لە سەر چەمکە پڕ هاتوهاوار و بە ڕواڵەت جیهانییەکانی وەک ئوممەت[١] یان خەلافەت[٢] دادەنێت.

لە هزری ئایینی ئیسلامی مۆدێرندا، نەتەوە وەک چەمکێکی بەڵگەنەویست وێناکراوە: لە بەر ئەوەی بکەری ئایینی لە ناو پارادایمی ناسیۆنالیستیدا چالاکی دەکات، دەیهەوێت زاراوە ئایینییەکان لە گەڵ زاراوە ناسیۆنالیستییەکانی یەک بخات. ژیان لە ناو «پارادایمی ناسیۆنالیستیدا»[٣] جۆرێکی مۆدێرنی تێگەیشتن لە نەتەوە دەسەپێنێت، و ئەمەیش ڕێگە بە بکەرە ئایینییەکان دەدات کە زاراوە ناسیۆنالیستییەکان بۆ شی کردنەوەی پەیوەندییان بە نەتەوە، بەکار بهێنن.[٤]ئەم پارادایمە، پێداویستییەکانی تەفسیر و تێگەیشتنی ئایینیی خۆی دەسەپێنێت و وەک بەستێنێک بۆ سەرلەنوێ بیرکردنەوە لە ئایین کار دەکات و بەم شێوەیەیش کاریگەریی لە سەر پانتایی و سنوورەکانی[بیری ئایینی] دادەنێت.

ئیسلامییەکان هەوڵی دووبارە بیناکردنەوەی[٥] ڕابردوویەک دەدەن کە هەم خزمەت بە ئێستا بکات و هەم ئێستاش بباتە ژێر پرسیارەوە. لە گەڵ ئەوەیشدا، زۆربەی کات تەفسیر و ڕاڤەکانیان ڕەنگدانەوەی ترس و دڵەڕاوکێکانیانە کە بە شێوەیەکی بنەڕەتی، گرێدراوی بارودۆخی مۆدێرنی ئەوانە. چاوپێداخشاندنێکی ئەو بەرهەمانەی کە لە لایەن توێژەرە ئایینییە مۆدێرنەکانەوە بەرهەم هاتوون، زۆربەی کاتەکان هەوڵێکی بەرچاوی نەژادی و ئەتنیکیی ئەوان ئاشکرا دەکات.

چالاکیی ئیسلامگەراکان لە ناو سنوورەکانی دەوڵەت نەتەوە و ئامانجی ستراتیژیکی ئەوان بۆ کۆنترۆڵی پێکهاتەکانی دەوڵەت، ناچاریان دەکات لە ئاستە جیاوازەکاندا لە گەڵ ناسیۆنالیسم مامەڵە بکەن. ئەگەرچی ئیسلامگەرایی سێکۆلار نییە، بەڵام ناشکرێ بە شێوەیەکی زاتی ناسیۆنالیسمیش بە سێکۆلار تێبگەین. هەر بۆیەیش، ئەگەر ناسیۆنالیسم چەمکێکی داڕێژراو[٦] بێت، هەروەک پارتا چاتێرجی[٧] وای دەبینێت، و بتوانێت فۆڕمی جیاواز وەربگرێت بۆ ئەوەی نەریتە کەلتوورییە خۆجێییەکان یەکپارچە بکات، ئەوە پەیوەندیی ئیسلامگەرایی لەگەڵ ناسیۆناڵیسم لەوە قووڵترە کە بانگەشە دەرکرێ.

هەوڵی ئیسلامگەراکان بۆ کار کردن لە ناو دەوڵەت نەتەوەدا، خۆی لە خۆیدا ڕێگە بۆ تێکەڵ بوونی ئایین و سیاسەت خۆش دەکات، کە ئەمەیش بە هۆی «بەرژەوەندیی نەتەوەیی»یەوە ڕوو دەدات. پێویستە ئاماژە بەوەیش بکەم کە دەوڵەتی مۆدێرن نە بە تەواوی ئایینی لە پانتاییی گشتی جیا کردووەتەوە و نە لە سیاسەتی دوور خستووەتەوە، نە بەرانبەر بە ئایین بێ لایەن و بێ-هەڵوێستە. دەوڵەت نەتەوەی مۆدێرن، بە بەردەوامی ئایین بەڕێوە دەبات، بیری لێ دەکاتەوە، پێناسەی دەکاتەوە و بە شێوەیەکی هەڵبژێردراو هەندێک ڕەهەندی ئایینیی تێکەڵ دەکات و دەیهێڵێتەوە و هەندێک ڕەهەندیشی وەلا دەنێت و پشتگوێی دەخات. دەوڵەتەکان لە چوارچێوەی سنوورەکانی ڕێژیمێکی یاساییدا (کە هەمان سێکولاریسمە) مامەڵە لە گەڵ ئایین(ەکان) دەکەن، هەر بۆیەیش دووبارە تەفسیرکردن و ڕاڤەی دەوڵەت لە ئایین دەبێتە هۆی پابەندیی یاسایی.

ئەگەر زمانی توندی ئیسلامگەراکان لەبەرچاو نەگرین، بۆمان دەردەکەوێت کە دەوڵەتە ئیسلامییەکان و دەوڵەتە نائیسلامییەکان، هەردووک هەندێک ستراتیژیی هاوشێوە و چونیەک، بۆ

بەڕێوەبردنـــی ئایین بەکار دەهێنـــن. دەوڵەتەکان، ئیســـلامی بن یـــان نائیســـلامی، بە شـــێوەیەکی گشـــتی تەفســـیر و ڕاڤەی ئایینی پـــاوان دەکەن. دەوڵەتەکان لە ڕێگەی سزادان یان پشتگوێخستنی تەفســـیر و ڕاڤـــەی ئەکتـــەرە نادەوڵەتییـــەکان لە ئیســـلام، پاوانی خۆیان جێبەجێ دەکەن. کردار و چالاکییەکانی چەند دەیەی ڕابردووی دەوڵەتەکانی ئێران،[8] میســـر، عەرەبستانی سەعوودی، و تورکیا، ژمارەیەکی زۆرمان بەڵگە بۆ سەلماندنی ئەم قسەیە دەداتێ.

تـــا ئێســـتا دەرکەوتـــووە کە لە هـــەر دووک مەیدانی هـــزری و کردارییەوە ئیســـلامگەراکان لە بیرکردنـــەوە لە دەوڵەت نەتـــەوە — وەک «ئایدیال تایپێ» سیســـتەمی حوکمڕانیی مۆدێرن، شکستیان خـــواردووە. لە گەڵ ئەوەیشـــدا، ئـــەوان گرفتاری ئەو دیاردەیە بوون کـــە مایکڵ بیلیگ ناوی دەنێت «ناسیۆنالیسمی ڕۆژانە[9]».[10] (ناسیۆنالیسمی ڕۆژانە دەتواندرێت وەک ســـتایش و ڕێزلێنانی نائەنقەست و بەرزنرخاندنـــی ڕۆژانەی دەوڵەت نەتەوە پێناســـە بکرێت. بە واتایەکی دیکە، ناسیۆنالیســـمی ڕۆژانە، یانـــی ئەوەی کـــە ئەندامانـــی کۆمەڵـــگا، دەوڵەت نەتـــەوە وەک «دیاردەیەکی ئاســـایی و قەبوڵکراو» ســـەیر بکەن[11]). ئەوەی کە ئامانـــج و پاڵنەرەکانی ئیســـلامگەراکان لـــە تێوەگلانیـــان لە سیاســـەتی دەوڵەتیدا چییە[لێرەدا]، پرســـێکی لاوەکییە. لێرەدا پرسی ســـەرەکی بریتییە لە جیانەبوونەوەی ڕوانگە سیاســـی(یەکانی) ئیســـلامگەراکان لـــە جۆرەکانی دیکەی مروڤی نەتەوەخواز.[12] لە ئیسلامگەراییشدا، وەک جـــۆرە مۆدێرنەکانی دیکەی هزری سیاســـی، ســـنوورەکانی دەوڵەت لە گەڵ سنوورەکانی نەتەوە دەبن بە یەک. مروڤی ئیسلامگەراش ڕەزامەندیی لە سەر جیاکردنەوەی یاسایی و نەتەوەیی یان دابڕانی لە بەشەکانی دیکەی ئوممەت هەیە.

ئاسایی بوونی جیاوازییەکی لەم چەشنە مۆدێرن و ناسیۆنالیســـتییە. ئەگەر ئەم شیکردنەوەیە ڕاست بێت، ئەوە ئیسلامگەراکانیش لە جیهانێکی جیاوازدا ناژیـــن و لایەنگریی لە ڕێگەیەکی جیاوازی ژیان لە دەرەوەی ســـنوورەکانی دەوڵەت نەتەوەی مۆدێرن ناکـــەن. وەک هاووڵاتییەکانی دیکـــە، قەبووڵکردنی ســـنوورە نەتەوەییەکان بۆ ئیســـلامییەکانیش هیچ گرفتێکـــی بڕیـــاردان دروســـت ناکات. هـــەر بەم هۆکارەشـــە کە موســـوڵمانە فارسە شـــیعەکان، بە شـــانازییەوە لە نێـــوان هەموو شـــتەکانی دیکەدا، جەختکردنەوە لە سەر ئەوەی کە سەرۆککۆمارەکەیان دەبێ نێرینەیەکی شـــیعەی لەدایکبووی ئێران بێت کە باپیرانیشـــی هەر ئێرانی بن (بە ڕەســـەن ئێرانی بن) و ئەم بابەتەیان لە دەســـتووری وڵاتەکەشیاندا چەســـپاندووە[13]. ئـــەو ڕاســـتییەش پێشـــانمان دەدات کە مروڤی ئیســـلامگەراش دەبێ بە مروڤی نەتەوەخـــواز دابندرێت. هەروەک چـــۆن بالیبار[14] دەڵـــێ: «ســـنوورە دەرەکییەکانی دەوڵـــەت» بوونە «ســـنوورە دەروونییەکان»ی هاووڵاتـــی[15]. ژیان لە ناو پارادایمی ناسیۆنالیســـتیدا ئەمـــەی کردووە بە پێویستییەک.

هۆکاری گرینگیی ئەمەش بۆ ئەوە دەگەڕێتەوە کە جگـــە لە هەندێـــک ڕێتۆریک لـــە دژی ڕۆڵی کۆلۆنیالیســـمی(ڕۆژئاوایی) لە ســـەپاندنی سنوورە جوگرافییـــە هەنووکەییەکاندا، هیـــچ ئەدەبیاتێکی بەرچـــاوی ئیســـلامگەرایی کە پێشـــانی بدات کە دەروونیکردنـــی ســـنوورە نەتەوەییـــەکان، ڕەنگـــە گرفتێک بۆ وەفاداریی ئایینیی موسوڵمانان دروست بکات، بوونی نییە. ڕاگەیاندنی دڵخۆشـــانەی سنوورە ئەتنیکی-نەتەوەییـــە هەنووکەییـــەکان و دەربڕینی بەردەوامـــی ناسیۆنالیســـتی، ئەم واقیعە بە باشـــی پێشـــان دەدات. ئەو خاڵەی لێرەدا دەبێ جەختی لە سەر بکرێتەوە ئەوەیە کە موسوڵمانێک، ئیسلامگەرا یان نەریتی، کاتێک کە سنوورەکانی دەوڵەت نەتەوە دەروونی دەکات، خۆی وەک کەســـێکی نائایینی و بێدین نابینێت. ئەو کەســـانە خۆیان وەک بەشێک لە کۆمەڵگەیەکی ئایینی کە بە هۆی ســـنوورەکانی دەوڵەت نەتەوە لە یەکتر دابڕابن، وێنا ناکەن.[16]

بە گشـــتی وێدەچێ کە دەوڵەتی عێراق وشام (داعـــش: ISIL) وەک لادانێـــک و گرووپێکـــی ڕێزپەر(اســـتثنا) بـــۆ کاریگەریـــی ناسیۆنالیســـم ببیندرێت. ئـــەوە لە کاتێکدایە کە ژمارەیەک هۆکار پێچەوانەی ئەم ڕوانگەیە پێشان دەدەن:

ئەلف) داعش بە شێوەیەکی بنەڕەتی پەرچەکردارێکی سوننی ـ عەرەبیی (هێڵی لێکگرێدان (-) لێرەدا گرینگە) بەرانبەر بەو گەشەپێدانانەیە کە لە ماوەی چەند دەیەی ڕابردوودا لە عێراق و سوریا ڕوویان داوە. هەر بەم هۆی سوننی ـ عەرەبی و ناوچەیی بونییەوە بوو کە ئەفسەرەکانی پێشووی بەعس، بڕبڕەی پشتی پێکهاتەی سەربازیی داعشیان دامەزراند.

ب) بانگەشەی بەڕواڵەت جیهانیی داعش دەبێ وەک ئامرازێک بۆ سەربازگیریی میلیشیا موسوڵمانەکان لە هەموو جیهان سەیر بکرێت نەک بەرنامە و پەیامی جیهانشمولی داعش. ڕێتۆریکی داعش حوکمێکی ئایدیۆلۆژیک نییە. پێش پشتیوانیی ئاسمانیی ئەمەریکا بۆ کوردستان لە ساڵی ٢٠١٤دا، داعش خۆی لە هەر جۆرە چالاکییەک لە دەرەوەی عێراق و ڕۆژهەڵاتی نزیک دەپاراست. هەروەها ئەو گرووپە ئیسلامییانەی کە باسیان لەوە دەکرد بەشێکن لە داعش، زۆربەی کاتەکان هیچ پەیوەندییەکی ئۆرگانیکیان لە گەڵ داعش نەبووە، بەڵکوو زیاتر لەڕێگەی کردارەکانی ئەم گرووپەوە هان دەدرێن.

پ) ئەوان پێیان وایە کە هیچ ناعەرەبێک شیاوی وەرگرتنی پێگەی خەلیفە نییە. هەڵبژاردنی ئەبووبەکر بەغدادیش لە سەر بنەمای ئەم باوەڕەوە بوو کە ئەبووبەکر بەغدادی ڕەچەڵەکێکی بەغدایی-عەباسی هەیە (یانی ڕگەکانی قورەیشی تێدایە).

ت) زمانی عەرەبی گەیێنەری فەرمی داعش بووە و شوێنێکی سەرەکیی لە بەرگریکردن لەهۆویەتی ئەم گرووپەدا هەبووە، کە ئەم خاڵەیش سەلمێنەری کاراکتەری ئەتنیکیی گرووپەکەیە. تەنانەت، لە کاتی هێرشیان بۆ سەر ڕۆژئاوای کوردستان، سەرکردەکانیان دەیانکوت سوریە وڵاتی عەرەبە، و کورد مافی بوونی لە سوریە نییە.

لە چەند دەیەی ڕابردوودا لە هەندێک لە وڵاتەکان، ئیسلامگەراکان کۆنترۆڵی دەسەڵاتی دەوڵەتیان وەدەست هێناوە. ئەو چەند نموونەیە، دەرفەتی زیاتر لە پێویستی بۆ پێشکەش کردنی مۆدێلێکی جێگرەوە و جیاوازی حوکمڕانیی ئیسلامگەراکان ڕەخساند. لە ساڵی ١٩٧٩ڕا ئیسلامگەراکان لە ئێران لە دەسەڵاتدان. بەڵام سیاسەتە ناوخۆییەکانی کۆماری ئیسلامی، لە لایەن ناسیۆنالیسمی ئەتنیکیی فارسەوە و سیاسەتی دەرەوەشی لە ژێر ناوی «بەرژەوەندیی دەوڵەت» بەڕێوە دەبردرێن. کۆماری ئیسلامیی ئێران نموونەیەکی بەرچاوی ئەو ڕاستییەیە کە تێگەیشتنی موسوڵمانەکان لە ئیسلام لە ژێر کاریگەریی ناسیۆنالیسمی مۆدێڕن و خولیای کۆنترۆڵی دەوڵەتی دایە. لە ماوەی چوار دەیەی ڕابردوودا، کۆماری ئیسلامیی ئێران نافارسەکانی چەوساندووتەوە و ستەمی لێ کردوون و هەوڵی داوە بە شێوەیەکی سیستەماتیک هێما و دالە کەلتوورییەکانی نافارسەکان بسڕێتەوە. مامەڵە و ڕەفتار لە گەڵ ئەویتیرە ئەتنیکییەکەی[١٧] نموونەیەکی کلاسیکی کۆلۆنیالیسمی ناوخۆیی دروست کردووە. لە لایەکی دیکەیشەوە، خودژێدەریی کۆماری ئیسلامیی ئێران، وەک دەوڵەتە دراوسێیەکانی دیکەی، ڕێگای تایبەتی وێناکردنی ناسیۆلیستی نەتەوە پێشان دەدات.

ئیسلامگەراکان کاتێک کە دەسەڵاتیان بە دەستە، لە زۆر ڕێگاوە، سیاسەت و سیاسەتگوزاریی ناسیۆنالیستیی کۆنسێرڤات بەرهەم دەهێننەوە. ڕوانگەی سیاسیی ئیسلامگەراکان، لە گەڵ دروشمە ئایینییە هەمەکی و دژەڕۆژئاواییەکانیان، بە شێوەیەکی زۆر قووڵ ناسیۆنالیستییە. سیاسەتی دەرەوەی دەوڵەتە ئیسلامییەکانیش، وەک هەموو دەوڵەتەکانی دیکە، لە ڕێگەی ئەو شتەوە کە پێی دەکوترێت «بەرژەوەندیی نەتەوەیی» دیاری دەکرێت و بڕیاری لە سەر دەدرێت. بۆ نموونە هەردووک کۆماری ئیسلامی و گرووپە ئیسلامگەرا عەرەبییەکان، هەڵوێست و ڕوانگەی دژیەکیان لە سەر زۆربەی کارەساتەکان هەبووە، کە لە لایەن سیاسەتە هەرێمییەکانیانەوە بەڕێوە بردراوە، نەوەک پابەندییە گەورەترە ئیسلامییەکەیان. بۆ نموونە، کوشتاری بەکۆمەڵی ئەندامانی ئیخوانولموسلمین لە ساڵی ١٩٨٢ و هاووڵاتییە مەدەنییە بێ پەناکانی حەما[١٨]، نەبووە هۆی لاوازیی پەیوەندیی هاوڕێیانە و نزیکی نێوان ئێران و سوریا؛ تەنانەت ئەو پەیوەندییەی

بەهێزتریش کرد. شەڕەکانی جینۆسایدی وڵاتانی باڵکان و پشتگیریی تەواوی ڕوسیا لە ڕێژیمەکەی سلۆبۆدان میلۆسۆڤیچ لە ساڵەکانی دەیەی ١٩٩٠ نەبووە هۆی دروستبوونی هیچ هەڵوێستێکی ڕەخنەگرانەی ئێران لە سیاسەتی دەرەوەی ڕوسیا. سەرکوتی توندوتیژانەی موسوڵمانەکانی چین لە لایەن ئەو وڵاتەوە لە لایەن میدیا دەوڵەتییەکانی ئێران، تورکیا یان عەرەبستانی سعوودییەوە بە هیچ شێوەیەک ڕوماڵ نەکرا.[١٩] بەڵام کاتێک کار دەگاتە ئەو موسوڵمانانەی لە دەرەوەی سنووره نەتەوەییەکانی خۆیانن، ئەم وڵاتانە یان بێ‌هەڵوێست دەمێننەوە و یانیش لە چوارچێوەی بەرژەوەندیی نەتەوەیی خۆیاندا، مامەڵە لە گەڵ ئەم پرسە دەکەن.

لیرەدا زیاتر لە تۆمەتبار کردنی ئیسلامگەراکان بە نیفاق و دووڕوویی، ئامانج پێشاندانی ئەو ڕاستییەیە کە ئیسلامگەراکانیش دەوڵەت نەتەوەیان وەک «ئایدیال تایپێک» دەروونی کردووە. تەنیا لەو بەستێنەیشدایە کە وتەیەکی دامەزرێنەری ئیخوانولموسلیمین، حەسەن بەنا، مانا دەدا کاتێک دەڵێت «ئەگەر مەبەستی ئەوان لە «نیشتمانپەروەری» بریتییە لە بەهێزکردنی ئەو پەیوەندییانە کە دەبنە هۆی یەکگرتوویی تاکەکان لە ناو وڵاتێکی دیاریکراودا، و بۆ پێشاندانی ڕێگایەکی بەکارهێنانی ئەم بەهێزبوونە بە جۆرێک کە بە باشترین شێوە لە بەرژەوەندیی ئەواندا بێت، ئەوە ئەو کات ئێمەیش لە گەڵ ئەمە [لەگەڵ نیشتمانپەروەری] هاوڕاین. چونکە ئیسلام وەک ئەرکێکی پێویستی ئایینی سەیری ئەم بابەتە دەکات...».[٢٠]

ئەژمارکردنی نیشتمانپەروەری وەک ئەرکێکی ئایینی خۆی لە خۆیدا بە مانای تێکەڵبوون و ئاوێتەبوونی ناسیۆنالیسم و ئیسلامگەرایی لە بونیادنانی هزری سیاسیی مۆدێرندایە. ڕەنگە زیاتریش بە مانای گونجاندنی نائەنقەستی ڕێگا مۆدێرنەکانی شیکردنەوەی نەتەوە لە لایەن کەسانی وەک حەسەن بەناوە بێت، چونکە ئەمە پێشانمان دەدات کە چۆن «ئیسلامگەراکان»یش شوناسی نەتەوەییان لە باوەش گرتووە. کاتێک دەتوانین لە ئاستی کاریگەریی ئەم ناسیۆنالیسمە لە سەر ئیسلامگەرای وەک حەسەن بەنا تێبگەین کە ڕوانگەکانی ئەو لە گەڵ ڕوانگەکانی محەممەد ئیقباڵ ـ کە ئەویترەکەی ناموسوڵمانەکانن ـ بەراورد بکەین.[٢١] ئیقباڵ پێی وایە کە «ئەو هەستی نیشتمانپەروەرییەی کە بیری ناسیۆنالیسم وەخەبەری دێنێت، جۆرێک بەخوداکردنی[٢٢] بابەتێکی مادییە، کە تەواو لە دژی جەوهەری ئیسلامە و وەکوو نارەزایەتییەک لە دژی هەموو فۆرمە ورد و درشتەکانی بوتپەرەستی دەردەکەوێت.»[٢٣]

دەرئەنجام

شوناسی نەتەوەیی، جۆرێکی تایبەتی ئاماژەکردن یان وێناکردنی نەتەوەیەکە. بیلیگ[٢٤] پێی وایە کە «هەبوونی شوناسی نەتەوەیی بە مانای هەبوونی هەندێک ڕێگای قسەکردن و باسکردن دەربارەی نەتەوایەتییە»[٢٥]. هەبوونی هەندێک شێوەی تایبەتی لێدوان لە نەتەوایەتی، دیاردەیەکی مۆدێرنە. بەو پێیەی کە پارادایمی ناسیۆنالیسم، بەستێنێک بۆ بیرکردنەوەی ئایینی بونیاد دەنێت، ئەو پارادایمە کاریگەریی لە سەر دووبارە ڕاڤەکردنەوە دادەنێت. پاشخانی ئەتنیکی و ناسیۆنالیستی/کەلتووریی تێگەیشتنی مۆدێرنی موسوڵمانەکان لە ئیسلام ڕەنگرێژ دەکات. لە زۆر ڕێگاوە، ڕاڤەی ئایینیی کۆمەڵگا موسوڵمانە جیاوازەکان، لە گەڵ سنووره نەتەوەییە «وێناکراو»ەکانیاندا دەگونجێت و یەکتر دەخوێننەوە. هەردووک موسوڵمانە نەریتییەکان و ئیسلامگەراکان وەک شتێکی بەخشراو و موسەللەم دەڕواننە دەوڵەت نەتەوە هەنووکەییەکان و سنووره ئایینییەکانیان و مێژووەکانیان لە گەڵ ئەم نەتەوەیە ڕێک دەخەنەوە و دەیگونجێنن.

خولیای ئیسلامگەراکان بۆ[وەدەستهێنانی] دەسەڵاتی دەوڵەت، بە مانای دەروونی کردنی سنووره نەتەوەییەکان و کاریگەریی گشتیی ناسیۆنالیسم لە سەر هزری سیاسیی موسوڵمانانە. ئیسلامگەرایی بەو جۆرەی کە دەبیندرێت لە باری ئەتنیکی بە شێوەیەکی ورد سنووردار دەکرێت و کاتێکیش دەگەنە دەسەڵات، سنوورداریتییە ئەخلاقییەکانیان بە ڕوونی دەردەکەوێت و ئیسلامگەراکان بەشیکی

زۆر لە بەرزەفڕی و دروشمە «گشتگەرایانە»کانیان وەلا دەنێن. ئیسلامگەرا مۆدێرنەکان زیاتر دژایەتیی لە گەڵ هەندێک یاسا و سیاسەتی دەوڵەتی دەکەن، نەوەک دژایەتیی خودی دەوڵەت نەتەوەی مۆدێرن. ئیسلامگەراکان بە هۆی ئەوەی کە دەوڵەت نەتەوە وەک دیاردەیەکی بەخشراو و موسەلەم سەیر دەکەن، توانایان نییە بیر لە سرووشتی دەڵەت بکەنەوە. ئیسلامگەراکان، لە فۆرمە مۆدێرنەکەیاندا، دەوڵەت وەک بکەری سەرەکیی گۆڕانکاری و کۆنترۆڵ بۆ جێبەجێ کردنی سیاسەت و پرۆگرامە کۆنسێرڤاتەکانیان سەیر دەکەن. هەر بۆیەیشە، لە گەڵ ئەوەیشدا کە ئیسلامگەرایی فۆرمی جۆراوجۆری هەیە، بە شێوەیەکی تایبەتی خۆجێیە و لە چوارچێوەی سنوورەکانی دەوڵەت نەتەوەی مۆدێرندا ماوەتەوە.

پەراوێز

[1]. Umma

[2]. Caliphate

[3]. سەیری Michael Billig, Banal Nationalism. (London ; Thousand Oaks, Calif. : Sage, 1995 بکە.

[4]. بۆ باسێکی بەسوود لەم بارەوە سەیری Billig: 1995 بکە.

[5]. Reconstruct

[6]. Derivative Concept

[7]. Partha Chatterjee

[8]. گوشاری بەردەوامی ئێران بۆ سەر ئەکتەرە ئایینییە جیاوازەکان، بە تایبەتی لە نێوان مەرجەعی شیعە (یان ئایەتوڵڵاکان)، بەڵگەیەکی بەرچاوی ئەو ڕاستییەیە کە دەوڵەت ویستی پاوانی تەفسیر و ڕاڤەی ئایینیی هەیە.

[9]. Banal Nationalism

[10]. سەیری Billig, 1996بکە.

[11]. In other words, the nation-state is ‘taken for granted’.

[12]. Homo Nationalis.

[13]. سەیری بەندی ۱۱۵ی دەستووری کۆماری ئیسلامیی ئێران بکە، http://www. roshd. ir/Portals/0/KarAfarini/PDFs/ rules/ghanoone_asasy. pdf. Last visited: 10/01/2016

[14]. Balibar

[15]. Etienne Balibar and Immanuel Maurice Wallerstein, Race, Nation, Class : Ambiguous Identities (London England; New York: Verso, 1991), 95.

[16]. بۆ باسێکی سەرنجڕاکێش دەربارەی هاوکاتیی سنوورە ئایینی و نەتەوەییەکان سەیری Philip W. Barker, Religious Nationalism in Modern Europe: If God Be for Us, Routledge Studies in Nationalism and Ethnicity London; New York: Routledge, 2009 بکە.

[17]. Ethnic Other

[18]. کوشتاری بەکۆمەڵی حەما لە فێبریوەری ۱۹۸۲، کاتێک کە ئەرتەشی سوریا بە فەرمانی سەرۆکی ئەو وڵاتە، حافز ئەسەد، ئەنجام درا و تێیدا شاری حەما وێران کرا و سووتێندرا. ململانێکانی ئەم دواییانەی سوریا و هاوپەیمانەکانی بەرچاوترین دەرکەوتنی ئەو ڕاستییەیە کە چۆن گرووپ و ڕێژیمە ئیسلامییەکان لە سەر بنەمای ڕوانگە و بەرژەوەندییە ناسیۆنالیستییەکانیان دابەش بوون. لەم بارەوە هاوپەیمانیی حیزبوڵڵا، ئێران و ڕێژیمەکەی بەشار ئەسەد لە گەڵ ڕوسیا جێگەی سەرنجە. هەڵوێستی دژبەرانەی تورکیا لە ڕێگەی دژایەتیی هەرجۆرە دەستکەوتێکی سیاسیی کورد دیاری دەکرێت، هەر بەو مەبەستەیش هەندێک جار لە گەڵ ڕوسیا هاوپەیمانی دەبەستێت، و هەندێک کاتی دیکەش لە گەڵ عەرەبستانی سەعودی، قەتەر و ویلایەتە یەکگرتووەکانی ئەمەریکا.

[19]. لەساڵی ۲۰۰۹دا، تەنزنووسی ناوداری ئێرانی، ئیبراهیم نەبەوی، سیاسەتە دژیەکەکانی دەوڵەتی ئێرانی لە پەیوەندیی لە گەڵ موسوڵمانەکان لە جیهان، لە قاو دا. لە بەشێک لە نووسینەکەی نەبەوی لە سەر بێدەنگیی ئێران لە هەمبەر سەرکوتی کەمینەی موسوڵمانی چینی لە لایەن ئەم وڵاتەهاتووە:

بەرگری لە موسوڵمانەکان لە ئەڵمانیا، ئیتالیا [و بەشەکانی دیکەی ئەورووپای ڕۆژئاوا] ئەرکێکی ئایینییە. چونکە موسوڵمانی ئەو وڵاتانە [وڵاتانی ئەورووپای ڕۆژئاوا] لە بەر گیان و ژیانی خۆیان لە ئێران، عێراق، تورکیا و سوریا ڕایان کردووە. . . ئەگەر ئەو موسوڵمانانە پێیان خۆش بێت بمرن، ناچارن بگەڕێنەوە بۆ وڵاتەکانی خۆیان. بەڵام کێشەی موسوڵمانەکانی چین، کێشەیەکی ناوخۆییی وڵاتی چینە. چونکە موسوڵمانەکانی چین بۆ نزیکەی هەزار ساڵ وڵاتی خۆیان بە جێ نەهێشتووە و زۆر بە ئاسانی و بە ئاشکرا لە وڵاتەکەی خۆیان دەکوژرێن. هەروەها، ئێمە ناشبێت گلەیی لە کوشتاری بە کۆمەڵی موسوڵمانەکانی چیچان بە دەست ڕوسیا بکەین، چونکە ئێمە نامانهەوێت دەست لە کاروباری ناوخۆی وڵاتی ڕوسیا وەربدەین. تەنانەت ئەم موسوڵمانانە لە ڕوسیاش ناژین و لە وڵاتێکی دیکە دەژین. . ئێمە کاتێک بە بێ مەرج بەرگری لە کوژرانی موسوڵمانەکان دەکەین کە لە وڵاتەکانی خۆیانەوە بەرەو وڵاتانی ڕۆژئاوای ئەورووپا، وەک وڵاتی ئەڵمانیا، کۆچ بکەن.

http://www. roozonline. com/persian/tanssatire/tans-satire-article/archive/2016/july/12/article/-bc1127ea53. html. Last visited: 10/01/2016.

[20]. حەسەن بەنا، «پەیامی ئێمە».

[21]. بۆ دیتنی کتێبێکی سەرنجڕاکێش لە سەر ناسیۆنالیسمی ئیسلامی لە سەرەتای سەدەی ۲۰ لە هیندوستان، سەیری کتێبی Faisal Devji, Muslim Zion: Pakistan as a Political Idea, Cambridge: Harvard University Press, 2013 بکەن.

[22]. Deification

[23]. Muhammad Iqbal, Stray Reflections (Iqbal Academy, 1910), 35.

[24]. Billig

[25]. Nationhood